

TURINYS

Pratarmė / 5

I. Europos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenė iki XV a. pabaigos / 6

1. Krikščionybės plitimas, skilimas ir galia viduramžiais / 6
2. Feodalinė Europos viduramžių visuomenė / 9
3. Lietuvių kovos su kryžiuočiais XIII a. – XV a. pradžioje / 11
4. Lietuvos krikšto problema ir bandymai ją spręsti XIII–XIV amžiuje / 15
5. Lietuvos visuomenės kaita XIII–XV amžiuje / 19
6. Lietuvos savarankiškumo klausimas santykiuose su Lenkija 1386–1569 metais / 22
7. Lietuvos etninė ir konfesinė įvairovė XIII–XV amžiuje / 25
8. Europos ir Lietuvos kultūra viduramžiais / 29
- Probleminė užduotis / 31
- Testas / 33

II. Visuomenės kaita Europoje ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a. – XVII a. viduryje / 36

9. Naujųjų amžių pradžia Europoje ir didieji geografiniai atradimai / 36
10. Reformacija ir kontrreformacija XVI amžiaus Europoje / 39
11. Reformacija ir kontrreformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje / 42
12. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės luomai ir visuomenės konfesinės struktūros kaita XVI–XVII amžiuje / 44
13. Abiejų Tautų Respublikos valdymas nuo Liublino unijos iki XVII a. vidurio / 48
14. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės karai su Rusija ir Švedija XVII a. viduryje / 51

15. Svarbiausi Renesanso kultūros bruožai Europoje ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje / 54
- Probleminė užduotis / 57
- Testas / 59

III. Apšvieta Europoje ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenės pokyčiai / 62

16. Apšvietos idėjos ir 1789 metų Prancūzijos revoliucija / 62
17. Napoleono Bonaparto valdymas ir Vienos kongresas / 65
18. Abiejų Tautų Respublikos silpnėjimas ir likvidavimas XVII a. viduryje – XVIII amžiuje / 68
19. Mėginimas taikiai ir ginklu gelbėti Abiejų Tautų Respubliką XVIII a. antroje pusėje / 72
20. Klasicismas Europoje ir Lietuvoje. / 75
- Probleminė užduotis / 78
- Testas / 81

IV. Lietuvos visuomenė ir XIX a. – XX a. pradžios Europos ir pasaulio pokyčiai / 84

21. Pramonės perversmas ir jo padariniai / 84
22. Liberalizmas, socializmas, konservatizmas / 86
23. Nacionalizmo idėjų plitimas Europoje ir Vokietijos suvienijimas / 89
24. Pirmasis pasaulinis karas (1914–1918) ir politiniai pokyčiai Rusijoje 1917 metais / 92
25. Rusijos valdžios politika XIX amžiuje ir priešinimasis rusinimui Lietuvoje / 95
26. Lietuvos valstybingumo klausimas nuo „Aušros“ iki Didžiojo Vilniaus seimo / 99
27. Vokietijos okupacinė valdžia Pirmojo pasaulinio karo metais ir Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas / 102

**28. Lietuvos kultūros raidos ypatumai carizmo
laikotarpiu / 105**
Probleminė užduotis / 109
Testas / 111

**V. Teminės kompleksinės užduotys
(V a. – XX a. pradžia Europoje ir
Lietuvoje) / 114**

Valstybingumo raida / 114
Politika / 118
Politinio žemėlapių kaita / 122
Ideologija / 124
Visuomenė / 126
Ūkis / 128
Kultūra / 131
Probleminė užduotis / 134
Testas / 136

Užduočių atsakymai / 139
Rašytinių šaltinių ir iliustracijų sąrašas / 165

III. APŠVIETA EUROPOJE IR LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS VISUOMENĖS POKYČIAI

16. APŠVIETOS IDĖJOS IR 1789 METŲ PRANCŪZIJOS REVOLIUCIJA

A šaltinis. Literatūrologė Galina Čepinskienė apie Žaną Žaką Ruso

Žanas Žakas Ruso teigė, kad žmogus iš prigimties yra geras, tik doroviškai degradavo veikiamas civilizacijos, pagrįstos privačia nuosavybe, ir iš to kilusios nelygybės. Civilizacijai jis priešino natūralią būseną, kurioje žmonės yra lygūs, laisvi ir laimingi. Jo manymu, socialinis blogis labiausiai klesti despotizmo sąlygomis. Žmonės turi teisę sukilti ir nugalėti despotizmą, bet grįžti į pirmųjų gyvenimą jau neįmanoma. Ruso siūlė kurti naują tobulą visuomenę laisva piliečių valia sudarytos sutarties pagrindu. Valdyti turi žmonės, reiškiantys savo valią įstatymais, ginančiais visų piliečių teises ir smulkiają nuosavybę. Idealios demokratijos pavyzdys – antikos miestai. Jis kritikavo religinį fanatizmą, buvo už naują pilietinę religiją. Smerkė senąją auklėjimo sistemą, pedagogiką, pagrįstą aklu paklusnumu ir žinių kaupimu, reikalavo gerbti vaiko asmenybę, atsižvelgti į jo amžiaus savybes, pabrėžė darbinio auklėjimo svarbą.

B šaltinis. *Enciklopedija.lt* apie Šarlij Monteskjė

Šarlis Monteskjė tikėjo, kad žalingą absoliutizmo poveikį Prancūzijoje galima panaikinti sekant Anglijos pavyzdžiu. Laisvę šioje šalyje jis aiškino įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžios atskyrimu.

Pasak Monteskjė, įstatymų leidžiamajai valdžiai priklauso įstatymų leidyba, atšaukimas ir keitimas. Jo manymu, įstatymų leidžiamoji valdžia privalo priklausyti tautai. Kadangi tiek didesnė, tiek mažesnė valstybėse tai sunkiai realizuojama, turi būti sudarytos galimybės tautai valdyti per savo atstovus.

Vykdomosios valdžios funkcijoms Monteskjė priskyrė išleistų įstatymų vykdymą, taikos saugojimą, karo skelbimą ir pilietinės santarvės užtikrinimą. Ši valdžia turi gebėti priimti greitus, kartais neatidėliotinus sprendimus, todėl Monteskjė pabrėžė, kad ji gali būti ir vieno asmens rankose. Kad įstatymų leidžiamoji valdžia netaptų nekontroliuojama ar net despotiška, vykdomoji valdžia turi teisę sušaukti ir paleisti įstatymų leidžiamosios valdžios institucijas, o kartais ir sustabdyti jos sprendimų vykdymą.

Teisminė valdžia turi priklausyti tik pagal įstatymą išrinktiems asmenims, kurie baustų nusikaltėlius ir spręstų piliečių tarpusavio ginčus. Bet ir teismo sprendimai turi būti grįsti įstatymais, o ne asmenine, subjektyvia teisėjų nuomone. Priešingu atveju, teigė Monteskjė, negalima kalbėti apie valstybę, kurioje aiškiai apibrėžtos teisės, laisvės ir pareigos.

Valdžios atskyrimo svarbą jis grindė tuo, kad padalijus jos funkcijas skirtingoms institucijoms išnyktų galimybė ją sukonzcentruoti vienoje rankose, kaip būdinga despotizmui.

C šaltinis. Istorikas Vincas Trumpa apie Prancūzijos revoliuciją ir Žaną Žaką Ruso

Nors 1789 m. liepos 14 d. Bastiliją paėmusi revoliucinė minia nedaug terado tironijos aukų, to užteko, kad būtų paskelbta: „Išgirdę Prancūzijos laisvės šauksmą, kyla iš kapų kaulai: jie yra šimtmečių spaudos ir mirties liudytojai ir skelbia žmogaus ir tautų atgimimą. Tironams atėjo galas.“

Liudviko XVI ir jo lengvabūdės žmonos Marijos Antuanetės jokių būdų negalima buvo laikyti tironais. O galvos ėmė kristi kaip tik tų, kurie šturmavo Bastiliją ir skelbė laisvės religiją. Maratas apie tariamus tironus šaukė: „Paženklinkite juos įkaitinta geležimi, nukapokite jiems nykščius, išlupkite liežuvių!“ Laisvės vardu! Kai kuriems iš pačių revoliucininkų suabejojus tokios taktikos humaniškumu, Maratas stebėjosi: „O, kokia neteisybė! Juk tik nedaugeliui aš trokštu nukapoti galvą, kad tūkstančiai būtų išgelbėti!“ Ir nusirito 273 000 galvų.

Per visus „nekenčiamos“ Burbonų dinastijos amžius nė iš tolo nebuvo pralieta tiek daug nekalto kraujo, kiek per dvejus revoliucinio teroro metus. Kodėl? Be abejo, didysis laisvės ir lygybės apaštalas ženevietis Žanas Žakas Ruso to nelaukė ir nesitikėjo. Jo nuomone, ir gražiausia idėja neverta nė lašo žmogaus kraujo. Tik bedievių esą galima bausti mirties bausme. O kiek dievotų nukentės nuo to paties Ruso išpažinėjų ir mokinių! Ir revoliucinio teroro negalima visiškai atsieti nuo idealisto Ruso, nes revoliucininkai tikėjo juo labiau negu kuo nors kitu.

D šaltinis. Istorikė Zita Medišauskienė apie Prancūzijos revoliucijos reikšmę

Revoliucija, sunaikinusi *senąją tvarką* vienoje šalyje, kartu Europoje ir už jos ribų paskleidė idėjas, kurių įgyvendinimas „kūrė“ Europos istoriją, o žvelgiant iš laiko perspektyvos – ir viso pasaulio istoriją. Per Prancūzijos revoliuciją buvo sukurta nauja politinė tvarka, grįsta tautos suvereniteto idėja. Tikėjimas, kad aukščiausia politinė valdžia priklauso tautai, buvo didžiausia revoliucionizuojanti idėja ne tik Europoje, bet ir visame pasaulyje. Šia idėja buvo grindžiama kova už politines ir pilietines teises, nacionalinę nepriklausomybę, demokratinių politinių teisių išplėtimą. Kaip tik ši idėja tapo modernųjų laikų Europos politinio sutvarkymo pamatu, kaip ir Prancūzijos revoliucijos paskelbtos žmogaus teisės ir laisvės. Nors XIX a. realizuoti tautos suvereniteto idėją, kad ir kaip stengtasi, sekėsi sunkiai, politinėje kovoje pamažu daugėjo politines teises turinčių žmonių.

1789 m. paskelbta Žmogaus ir piliečio teisių deklaracija realizavo prigimtinių žmogaus teisių doktriną, įtvirtino esmines prigimtines žmogaus teises – laisvę, lygybę prieš įstatymus, nuosavybės neliečiamybę, paskelbė žodžio, spaudos, susirinkimų, sąžinės laisvę ir įpareigojo valstybę ginti šias teises ir laisves. Jas įgyvendinant Prancūzijoje buvo panaikintas feodalizmas, baudžiava, aristokratų ir kitų socialinių grupių privilegijos. Kova už laisvę, išsivadavimą irgi tapo šio šimtmečio ženklu.

Remdamiesi šaltiniais ir žiniomis, atsakykite į klausimus ir atlikite užduotis.

1. Kokios Prancūzijos vidaus problemos ryškėja A, B, C ir D šaltinyje?

2. Kas sieja A ir B šaltinyje apibūdinamus asmenis?

1 taškas

3. Nurodykite vieną A ir B šaltinio panašumą ir vieną skirtumą.

2 taškai

4. Kokios dvi visuomenės negerovės pabrėžiamos A šaltinyje?

2 taškai

5. Kokia B šaltinio pagrindinė mintis?

1 taškas

6. Kokia valdymo sistema aprašyta B šaltinyje? Remdamiesi šaltiniu ir žiniomis, palyginkite ją su absoliutizmu ir nustatykite du skirtumus.

3 taškai

7. Pateikite istorinį pavyzdį, įrodantį A ir B šaltinyje aptartų idėjų aktualumą.

1 taškas

8. Kodėl, kaip matyti iš C šaltinio, revoliucija prasidėjo nuo Bastilijos puolimo?

1 taškas

9. Nusakykite du Prancūzijos revoliucijos etapus, atspindinčius C ir D šaltinyje. Kuo jie skyrėsi?

3 taškai

10. Kaip C šaltinio teiginiai susiję su A šaltiniu? Atsakymą pagrįskite.

2 taškai

11. Koks Prancūzijos revoliucijos tikslas išryškėja C šaltinyje? Kaip jo buvo siekiama?

2 taškai

12. Kuo, anot D šaltinio, Prancūzijos revoliucija svarbi tolesnei Europos raidai?

3 taškai

13. Remdamiesi A, B, C ir D šaltiniu, išvardykite tris Prancūzijos revoliucijos padarinius.

3 taškai

14. Apibendrindami A, B, C ir D šaltinį, padarykite tris išvadas: kokia buvo Prancūzijos padėtis prieš 1789 metų revoliuciją, jai vykstant ir pasibaigus?

3 taškai

17. NAPOLEONO BONAPARTO VALDYMAS IR VIENOS KONGRESAS

A šaltinis. Karikatūra

B šaltinis. Literatūrologė Nijolė Vaičiulėnaitė-Kašelionienė apie Lietuvą 1812 metų žygio dalyvio seržanto Adrieno Žano Batisto Fransua Burgonės (*Adrien-Jean-Baptiste-François Bourgogne*) atsiminimuose

Žygio pradžioje Lietuva – taikus ir svetingas kraštas, kuriame prancūzai jaučiasi beveik kaip namie. Karo metu situacija keičiasi: nors imperatoriškai kariuomenei teikiama įvairiopa pagalba (aprūpinimas būstais, maistu, sužeistųjų gydymas), to nepakanka, kad

nutarė:

visa etnografinė Lietuva privalo tapti nepriklausoma valstybė, nuolatinai neutrali;

Lietuvos valdymo būdą ir vidaus tvarką turi nustatyti sukvietas visuotiniu, lygiu, tiesiu ir slaptu balsavimu Steigiamasis Lietuvos susirinkimas.

C šaltinis. Iš 1917 m. rugsėjo 18–22 dienos Vilniaus konferencijos rezoliucijos projektų

Prelatas Jonas Maculevičius

Lietuviai iš visų Lietuvos sričių ir įvairių luomų atstovai, skaičiuje 200 su viršumi, susirinkę į konferenciją Vilniuje, savo (pranokėjų⁵⁸) sostinėje, nutarė:

1) Lietuva nenori grįžti į Rusijos Valstiją nei eiti į vienybės sutartį su Lenkija;

2) Lietuva reikalauja sau pilnos, savarankios nepri gulmybės⁵⁹ su konstitucine tvarka, etnografinėse ribose, su korektyvais⁶⁰ būtinai reikalingais ekonomijos ir apsaugos žvilgsniais⁶¹;

3) Lietuva nori, kad jos nepri gulmybė būtų Vokietijos apskelbta⁶² dar prieš taikos konferenciją, griežtai nustatytose ribose;

4) Reikalaujame, kad taikos konferencijoje dalyvautų Lietuvos atstovai, Tarybos nurodyti;

7) Taikai įvykus, šaukiamas į Vilnių Seimas demokratiškais pamatais, kursai Tarybos sutartį su Vokietija ir Lietuvos konstitucijos projektą perkratyti⁶³ ir įvykdyti.

Kunigas Vincentas Jarulaitis

Lietuvių konferencija apskelbia Lietuvos nepri gulmybę etnografinėse ribose. Napri gulminga Lietuva nori ir žada su visomis tautomis geruoju gyventi, su visomis tautomis prekiauti, aukštai keldama obalsius⁶⁴ liuosybės⁶⁵, teisybės, brolybės ir lygybės, nenori kitų tautų pavergti ar išnaudoti ir pati nenori būti niekieno pavergtą.

Remdamiesi šaltiniais ir žiniomis, atsakykite į klausimus ir atlikite užduotis.

1. Kokios dvi problemos išryškėja A, B ir C šaltinyje? Kodėl jos kilo?

3 taškai

2. Koks Gintarinės deklaracijos (A šaltinio) autorių požiūris į Rusiją? Kodėl toks?

2 taškai

⁵⁸ Pranokėjas – pirmtakas.

⁵⁹ Nepri gulmybė (pasenęs vertinys iš lenkų k. – *niezależność*) – nepriklausomybė.

⁶⁰ Korektyva – pataisa.

⁶¹ Ekonomijos ir apsaugos žvilgsniais – ekonomikos ir apsaugos atžvilgiu.

⁶² Apskelbti – *čia* paskelbti, viešai pranešti.

⁶³ Perkratyti – *čia* peržiūrėti.

⁶⁴ Obalsis (pasenęs vertinys iš lenkų k. – *ogłos*) – šūkis.

⁶⁵ Liuosybė, iš liuosas (pasenęs skolinys iš vokiečių k. – *los*) – laisvė.

3. Kaip A šaltinyje vertinami vokiečiai? Kodėl taip?

2 taškai

4. Nustatykite po du B ir C šaltinio panašumus ir skirtumus.

4 taškai

5. Remdamiesi A, B ir C šaltiniu ir žiniomis, parašykite, kaip per Pirmąjį pasaulinį karą keitėsi lietuvių požiūris į kaimynines valstybes ir savo krašto ateitį. Nurodykite dvi priežastis, kodėl pavyko įgyvendinti pagrindines C šaltinio nuostatas. Apibendrinkite Lietuvos padėtį aptariamuoju laikotarpiu.

5 taškai

TESTAS

1. Su kuriuo istoriniu reiškiniu susijęs luditų judėjimas?

- a) su absoliutizmo įsigalėjimu Prancūzijoje
b) su kontrreformacijos pradžia
c) su pramonės perversmu
d) su reformacijos pradžia

2. Pramonės perversmo padariniu nelaikomas

- a) bedarbystės išaugimas
b) buržuazijos sluoksniu iškilimas
c) fizinio darbo pasunkėjimas
d) proletariato atsiradimas

3. Kuris mąstytojas nesusijęs su liberalizmu?

- a) Edmundas Berkas
b) Deividas Hiumas
c) Džonas Lokas
d) Adamas Smitas

4. Kuri ideologija XIX amžiuje skatino Europos tautas kurti savo nepriklausomą valstybę?

- a) konservatizmas
b) liberalizmas
c) nacionalizmas
d) socializmas

5. 1830 m. Belgija išsilaisvino iš

- a) Nyderlandų
b) Prancūzijos
c) Prūsijos
d) Vokietijos sąjungos

6. Austrijos-Vengrijos imperijos atsiradimą lėmė

- a) Austrijos ir Prūsijos karas su Danija
b) nesėkminga Austrijos ir Prūsijos karo baigtis
c) Napoleono III pašalinimas iš Prancūzijos imperatoriaus sosto
d) Prūsijos ir Prancūzijos karas

7. Kuri valstybė suvienijo Vokietiją?

- a) Bavarija
- b) Pomeranija
- c) Prūsija
- d) Saksonija

8. Žemėlapyje pavaizduotų valstybių sienos susiformavo

- a) po Pirmojo pasaulinio karo
- b) po Vienos kongreso
- c) po Vokietijos suvienijimo
- d) prieš Pirmąjį pasaulinį karą

9. XIX a. antroje pusėje Rumunija, Serbija, Juodkalnija išsivadavo iš

- a) Austrijos-Vengrijos imperijos
- b) Osmanų imperijos
- c) Rusijos Imperijos
- d) Vokietijos Imperijos

10. Kuris įvykis ankstesnis už kitus?

- a) Antantės sudarymas
- b) Kompjenės paliaubos
- c) Pranciškaus Ferdinando nužudymas Sarajeve
- d) Trijų sąjungos sudarymas

11. Kuri valstybė po Pirmojo pasaulinio karo pirmą kartą pasiskelbė nepriklausoma?

- a) Austrija
- b) Latvija
- c) Lenkija
- d) Lietuva

12. Kuri draugija nesusijusi su XIX amžiaus Vilniaus universitetu?

- a) Filomatų
- b) Filaretų
- c) Karbonarų
- d) Šubravcų

13. Kuri imperija susikūrė XIX amžiuje?

- a) Austrijos
- b) Osmanų
- c) Rusijos
- d) Vokietijos

14. Apie kurį istorinį veikėją kalbama šioje ištraukoje?

Pirmasis pasaulinis karas suteikė jam puikias sąlygas pasireikšti. Dėl karo Rusija patyrė karinių ir ekonominių nuostolių, labai padidėjo nepasitenkinimas visa carine sistema. 1917 m. kovą caro vyriausybė buvo nuversta, ir kurį laiką atrodė, kad Rusijoje įsigalės demokratinis režimas. Sužinojęs apie caro nuvertimą, jis bematant grįžo į Rusiją. Paragino bolševikus nedelsiant nuversti Laikinąją vyriausybę ir pakeisti ją komunistine. Antrasis bandymas 1917 m. lapkritį pasisekė, ir jis tapo naujosios vyriausybės galva.

- a) apie Aleksandrą Kerenskį
- b) apie Vladimirą Leniną
- c) apie Levą Trockį
- d) apie Josifą Staliną

15. 1917 m. spalio mėnesį Rusijoje įvyko

- a) valstybės perversmas
- b) pilietinis karas
- c) pučas
- d) sukilimas

16. Tautų Sąjungos idėją pasiūlė

- a) Deividas Loidas Džordžas
- b) Žoržas Klemanso
- c) Juozas Gabrys-Paršaitis
- d) Vudro Vilsonas

17. Kuris istorinis asmuo pavaizduotas nuotraukoje?

- a) Jokūbas Geištoras
- b) Konstantinas Kalinauskas
- c) Antanas Mackevičius
- d) Zigmantas Sierakauskas

18. Pirmas Jono Basanavičiaus „Aušros“ numeris atspausdintas

- a) Klaipėdoje
- b) Ragainėje
- c) Tilžėje
- d) Vilniuje

19. Kas 1918 m. vasario 16 d. paskelbė Lietuvos nepriklausomybę?

- a) Didysis Vilniaus seimas
- b) Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba
- c) Lietuvos Taryba
- d) Vilniaus lietuvių konferencija

20. Kuriame Lietuvos regione anksčiausiai panaikinta baudžiava?

- a) Aukštaitijoje
- b) Dzūkijoje
- c) Suvalkijoje
- d) Žemaitijoje

21*. Kas yra 1830–1831 metų sukilimo padarinys?

- a) pagerėjusi Katalikų bažnyčios padėtis
- b) pradėta įgyvendinti rusų pradų atkūrimo programa
- c) uždrausta spauda lotyniškais rašmenimis
- d) uždarytas Vilniaus universitetas

22*. Kas nėra Prūsijos ir Prancūzijos karo padarinys?

- a) Elzaso ir Lotaringijos perdavimas Vokietijai
- b) Prancūzijos galios sumažėjimas
- c) Vokietijos paskelbimas karalyste
- d) Vokietijos suvienijimas

23*. Vienijant Vokietiją nebuvo

- a) jėgos panaudojimo
- b) karo su Austrija
- c) konflikto su popiežiumi
- d) karo su Prancūzija

24*. Ko nedarė caro valdžia Lietuvoje XIX amžiuje?

- a) nutraukė Lietuvos Statuto galiojimą
- b) atkėlė į Lietuvą rusakalbių gyventojų
- c) persekiojo Stačiatikių bažnyčią
- d) uždraudė spaudą lotyniškais rašmenimis

25*. Ko nedarė vyskupas Motiejus Valančius?

- a) išleido knygą „Žemaičių vyskupystė“
- b) organizavo nelegalių lietuviškų leidinių platinimą
- c) parašė „Lietuvos istoriją“
- d) steigė blaivybės brolijas

V. TEMINĖS KOMPLEKSINĖS UŽDUOTYS (V A. – XX A. PRADŽIA EUROPOJE IR LIETUVOJE)

VALSTYBINGUMO RAIDA

A šaltinis. Iš sutarties

Daug imperatorių, karalių ir įvairių kunigaikščių norėjo ir siekė susijungti su šiuo didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu amžinos giminystės ryšiais, tačiau Visagalis Dievas išsaugojo tai dėl Jos Karališkosios Didenybės. Todėl, Šviesiausia Ponia, tegu Jūsų Didenybė priima šį poną didįjį kunigaikštį kaip sūnų ir tegu atiduoda jam kaip teisėtą žmoną savo mylimą dukterį, garbingąją poniją, Lenkijos karalienę. Tikime, kad dėl to sustiprės Dievo šlovė, sielų išganymas, pagarba žmonėms, karalystės plėtimasis. O kol visa tai, apie ką kalbama, pasieks numatytą tikslą, didysis kunigaikštis ponas su visais savo dar nepakrikštytais broliais, artimaisiais, didikais, didesniais ir mažesniais bajorais, jo žemėse gyvenančiais, siekia, nori ir trokšta priimti Šventosios Romos Bažnyčios katalikų tikėjimą.

Pagaliau minėtasis kunigaikštis pažada savo Lietuvos ir Rusios žemes prie Lenkijos Karalystės karūnos visiems laikams prijungti.

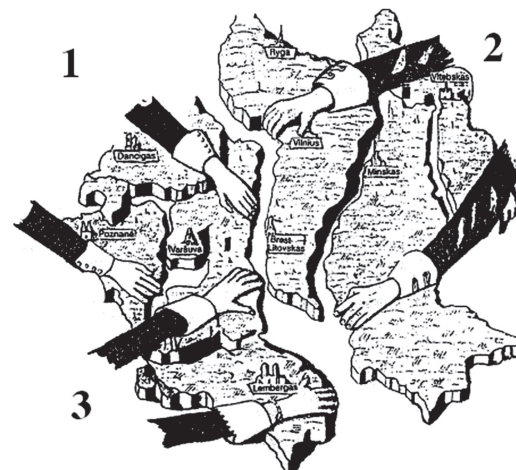
B šaltinis. Iš Romualdo Giedraičio raitelių dainos

*Padėk, padėk, pons Kasciuška,
Padėk, padėk, pons Kasciuška,
Maskolių valioti⁶⁶.*

*Kaip maskolių pavaliosim,
Kaip maskolių pavaliosim,
Austriją kaposim.*

*Rubavosim⁶⁷ rusą, prūsų,
Rubavosim rusą, prūsų,
Mušim austrijoką.*

C šaltinis. Karikatūra

⁶⁶ Valioti – čia įveikti.

⁶⁷ Rubavoti, rabavoti (pasenęs skolinys iš slavų kalbų) – plėšti, grobti.

D šaltinis. Iš dviejų valstybių sudarytos sutarties

2. Pirmiausia, kad ir buvo senų draugystės, sąjungos aktų, surašytų siekiant Respublikos, tiek Lenkijos Karūnos, tiek Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės plėtos ir tobulinimo, vis dėlto juose yra kai kas nesuderinamo su gero ir nuoširdaus broliškumo pasitikėjimu, todėl siekdami sustiprinti bendrą abipusę broliškąją meilę ir abiejų valstybių saugumą visiems laikams, tvirtą visuomenės brolišką pasitikėjimą per amžius, tuos senuosius sąjungos susitarimus atnaujinome ir viską suderinome, kaip toliau nusakyta.

3. Kad Lenkijos Karalystė ir Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė yra jau vienas neišskiriamas ir vienalytis kūnas, taip pat viena bendra, neišskiriama Respublika, kuri iš dviejų valstybių ir tautų susidarė ir susijungė į vieną tautą.

4. Ir kad tai dvigubai tautai jau visiems laikams įsakinėtų viena galva, vienas ponas ir vienas bendras karalius, kuris bus renkamas bendrais lenkų ir Lietuvos balsais.

8. Tų abiejų tautų seimai ir tarybos visuomet turi vykti kaip bendri Karūnos seimai ir tarybos, vadovaujami savo valdovo Lenkijos karaliaus, ir tartis dėl bendrų reikalų tiek seimuose, tiek be seimų Lenkijoje ir Lietuvoje.

E šaltinis. Lietuvos Tarybos nariai

F šaltinis. Iš Didžiojo Vilniaus seimo nutarimų

Kadangi Lietuvos gyventojų reikalai gali būti užganėdinti⁶⁸ tiktai prie tikros mūsų krašto autonomijos (savivaldos) ir kadangi norima, idant ir kitos Lietuvoje begyvenančios tautos galėtų pilna laisve naudotis, lietuvių suvažiavimas nusprendė reikalauti Lietuvai autonomijos su seimu Vilniuje, išrinktu visuotiniu, lygiu, tiesiu ir slaptu balsavimu, neskiriant lyties, tautos, tikėjimo. Toji autonomiškoji Lietuva turi būti sudėta iš dabartinės etnografiškos Lietuvos kaip branduolio ir tų pakraščių, kurie dėl ekonominių, kultūrinių, tautiškų arba kitų priežasčių traukia prie to branduolio ir kurių gyventojai priklausyti prie jo panorės.

⁶⁸ Užganėdinti – patenkinti.

Remdamiesi šaltiniais ir žiniomis, atsakykite į klausimus ir atlikite užduotis.

1. A, B, C, D, E, F šaltinį priskirkite vienam iš keturių Lietuvos istorijos laikotarpių.

4 taškai

2. Nurodykite A, B, C, D, E, F šaltinyje atsispindinčių įvykių chronologines ribas.

2 taškai

3. Kaip vadinama sutartis, kurios ištrauka pateikta A šaltinyje? Atsakymą pagrįskite dviem argumentais.

3 taškai

4. Kas ir kuriais metais sudarė A šaltinyje cituojamą sutartį?

2 taškai

5. Remdamiesi A šaltiniu, išvardykite po du sutarties padarinius Lietuvai ir Lenkijai.

4 taškai

6. Su kuriuo istoriniu įvykiu susijęs B šaltinis? Parašykite šio įvykio datą.

2 taškai

7. Kodėl B šaltinyje įvardyti trys priešai? Kuri valstybė su jais kovojo?

2 taškai

8. Kuo baigėsi Tado Kosciuškos kova su B šaltinyje minimais priešais?

1 taškas

9. Kaip B šaltinyje vaizduojami dalykai paveikė Tado Kosciuškos atstovaujamos valstybės likimą?

1 taškas

10. Kurį istorijos įvykį atspindi C šaltinis? Parašykite šio įvykio datą.

2 taškai

11. C šaltinyje įrašytus skaičius 1, 2, 3 priskirkite tam tikroms valstybėms. Koks jų vaidmuo pavaizduotame procese?

4 taškai

12. Parašykite D šaltinyje cituojamos sutarties pavadinimą. Atsakymą pagrįskite dviem argumentais.

3 taškai

13. Kas ir kuriais metais sudarė D šaltinyje cituojamą sutartį?

2 taškai

14. Kaip pasikeitė Lietuvos padėtis, pasirašius D šaltinyje cituojamą sutartį?

1 taškas

15. Kuriais metais, kokiomis aplinkybėmis ir koku tikslu buvo išrinkta Lietuvos Taryba (E šaltinis)?

3 taškai

16. Kuo E šaltinyje pavaizduota Lietuvos Taryba nusipelnė Lietuvos visuomenei?

1 taškas

17. Įvardykite keturis asmenis, kuriuos atpažįstate E šaltinyje.

4 taškai

18. Kuriais metais posėdžiavo Didysis Vilniaus seimas (F šaltinis)? Kieno iniciatyva ir koku tikslu jis buvo sušauktas?

3 taškai

19. Koks pagrindinis Didžiojo Vilniaus seimo reikalavimas aiškėja iš F šaltinio?

1 taškas

20. Skaitydami F šaltinį, nusakykite atkurtinos Lietuvos valstybės ribas. Kokiu kriterijumi vadovaujantis jos buvo apibrėžtos?

2 taškai

21. Remdamiesi F šaltiniu, pagrįskite Didžiojo Vilniaus seimo nutarimų svarbą Lietuvos gyventojams.

1 taškas

22. Remdamiesi A, B, C, D, E, F šaltiniu ir žiniomis, apibūdinkite Lietuvos valstybingumo raidą skirtingais istorijos laikotarpiais. Kurie laikotarpiai buvo sėkmingiausi? Pagrįskite savo vertinimą.

9 taškai

POLITIKA

A šaltinis. Iš „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ apie Vienos kongreso nutarimus

Prancūzija neteko visų per Napoleono karus užkariautų žemių, bet išlaikė 1792 metų sienas. Palei jos rytines sienas numatyta sukurti didelį barjerą prieš galimą naują agresiją. Tokiu barjeru kartu su Austrija ir Prūsija turėjo tapti Olandija, prie kurios buvo prijungti Austrijos Nyderlandai (dabartinė Belgijos teritorija), ir Šveicarija, kuriai patvirtintas amžinas neutralitetas. Šiaurės vakarų Italijoje buvo atkurta Sardinijos karalystė. Prūsija gavo Saksonijos šiaurinę dalį, Reino kraštą ir didžiąją dalį Vestfalijos, taip pat Riugeno salą ir Švedijos Pomeraniją. Šiaurės rytų Italija atiteko Austrijai. Iš vokiečių valstybių buvo sukurta Vokietijos sąjunga, joje svarbiausias vaidmuo teko Austrijai. Ispanijoje, Portugalijoje, Abiejų Sicilijų karalystėje grąžintos į valdžią senosios dinastijos. Rusijai perduota diduma Varšuvos kunigaikštystės (Lenkijos Karalystė); Poznanė liko Prūsijai, Galicija – Austrijai. Krokuva paskelbta laisvuju miestu. Norvegija atskirta nuo Danijos (buvusios Prancūzijos sąjungininkės) ir prijungta prie Švedijos. Didžiajai Britanijai liko per Napoleono I karus užimtos kolonijos, tarp jų Malta, Ceilonas (dabar Šri Lanka), Kapo kolonija.

Kongreso nutarimai sustiprino Europoje konservatyvias jėgas, nustatė valstybių sienas ir įtvirtino naują jėgų santykį, susidariusį po Napoleono I karų. Šiai tvarkai apsaugoti

1815 m. rugsėjo 26 d. Paryžiuje buvo sudaryta Šventoji sąjunga – pirmoji kolektyvinio saugumo organizacija. Vienos kongreso sukurta sistema gyvavo iki XIX a. vidurio ir galutinai žlugo suvienijus Vokietiją ir Italiją.

B šaltinis. Žemėlapis

C šaltinis. Iš Jungtinių Amerikos Valstijų prezidento Vudro Vilsono Keturiolikos punktų

- Atviros taikos sutartys ir jokių diplomatinių susitarimų, kurie būtų slepiami nuo visuomenės.
7. Visos užsienio valstybių kariuomenės turi būti išvestos iš Belgijos teritorijos; Belgija turi būti atstatyta kaip nepriklausoma valstybė užtikrinant, kad nebus kėsinamasi į jos suverenitetą.
8. Visa Prancūzijos teritorija turi būti išlaisvinta, užimta teritorija – grąžinta; visa Prūsijos Karalystės 1871 m. Prancūzijai padaryta žala (atimti Elzaso ir Lotaringijos regionai) turi būti atitaisyta taikai užtikrinti.
11. Visos užsienio valstybių kariuomenės turi būti išvestos iš Rumunijos, Serbijos ir Juodkalnijos; Serbijai turi būti užtikrintas saugus priėjimas prie jūros; kelioms Balkanų valstybėms turi būti suteiktos tarptautinės garantijos, užtikrinančios ekonominę ir politinę suverenumą bei teritorinį vientisumą.
13. Turi būti sukurta nepriklausoma Lenkijos valstybė, susidedanti iš etninių lenkų gyvenamų teritorijų, jai užtikrintas laisvas ir saugus priėjimas prie jūros, o politinė ir ekonominė nepriklausomybė bei teritorinis vientisumas laiduotas tarptautine sutartimi.
14. Turi būti sukurta visuotinė tautų asociacija, grindžiama konkrečiomis sutartimis, kurių tikslas – užtikrinti politinę nepriklausomybę ir teritorinį vientisumą tiek mažosioms, tiek didžiosioms valstybėms.